

УСТАНОВА АДУКАЦЫІ
«МІНСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ЛІНГВІСТЫЧНЫ ЎНІВЕРСІТЭТ»

УДК 811.161.3'42 (043.3) + 811.111'42 (043.3)

САЛАВЕЙ

Аляксей Анатольевіч

**КАТЭГОРЫЯ ВЕРАГОДНАСЦІ
Ў ПУБЛІЦЫСТЫЧНЫМ, НАВУКОВЫМ І МАСТАЦКІМ ДЫСКУРСАХ:
СЕМАНТЫКА-ПРАГМАТЫЧНЫ АСПЕКТ
(на матэрыяле беларускай і англійскай моў)**

Аўтарэферат
дысертацыі на саісканне вучонай ступені
кандыдата філалагічных навук

па спецыяльнасці 10.02.20 – параўнальна-гістарычнае,
тыпалагічнае і супастаўляльнае мовазнаўства

Мінск, 2022

Навуковая работа выканана ва ўстанове адукацыі «Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт»

Навуковы кіраўнік:

Паўлоўская Наталля Юр'еўна,
доктар філалагічных навук, прафесар,
прафесар кафедры, УА «Мінскі дзяржаўны
лінгвістычны ўніверсітэт», кафедра
беларускай мовы і літаратуры

Афіцыйныя апаненты:

Старычонок Васіль Дзянісавіч,
доктар філалагічных навук, прафесар, дэкан
факультэта, УА «Беларускі дзяржаўны
педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка»,
філалагічны факультэт

Буднікава Алена Ігараўна,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
дацэнт кафедры, УА «Мінскі дзяржаўны
лінгвістычны ўніверсітэт», кафедра
стылістыкі англійскай мовы

Апаніруючая арганізацыя:

УА «Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя
Францыска Скарыны»

Абарона адбудзецца «9» сакавіка 2022 года ў 14:00 на пасяджэнні савета па абароне дысертацый Д 02.22.01 ва ўстанове адукацыі «Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт» па адрасе: 220034, г. Мінск, вул. Захаравы, 21, аўд. Б-202; e-mail: info@mslu.by; тэл. вучонага сакратара: 8 (0171) 284-47-48.

З дысертацыяй можна азнаёміцца ў бібліятэцы ўстановы адукацыі «Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт».

Аўтарэферат разасланы «7» лютага 2022 года.

Вучоны сакратар
савета па абароне дысертацый
кандыдат філалагічных навук, дацэнт

Р. У. Дзецкіна

УВОДЗІНЫ

Сучасны стан падачы інфармацыі, якую чалавек атрымлівае з розных крыніц, патрабуе яе бесперапыннай праверкі на крытэрыі *верагоднасці*. Верагоднасць у полікультурным і мультынацыянальным свеце адлюстроўвае якасць інфармацыі, ступень упэўненасці адрасанта ў яе сапраўднасці. Гэта кваліфікацыйная катэгорыя, якая можа быць рэпрэзентавана ў рознастылёвых тэкстах з дапамогай марфалагічных, лексічных, сінтаксічных, іншых моўных сродкаў і іх варыяцый. **Актуальнасць** работы абумоўлена адсутнасцю агульнай, завершанай тэорыі лінгвістычнай верагоднасці, нявырашанасцю ў айчынным і замежным мовазнаўстве праблемы семантыка-прагматычнага патэнцыялу сродкаў эксплікацыі гэтай катэгорыі, неабходнасцю даследавання эксплікатараў верагоднасці ў нацыянальнай мове Рэспублікі Беларусь у супастаўленні з англійскай – мовай міжнародных зносін. Актуальнасць работы вызначаецца важнасцю ўстанаўлення агульных і спецыфічных рыс пры рэалізацыі катэгорыі верагоднасці ў публіцыстычным, навуковым і мастацкім дыскурсах.

Нягледзячы на шырокі інтарэс да праблем верагоднасці, спецыяльныя даследаванні, прысвечаныя вывучэнню верагоднасці як лінгвапрагматычнай катэгорыі і яе функцыянавання ў рознастылёвых тэкстах на матэрыяле беларускай і англійскай моў, не праводзіліся.

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

Сувязь работы з буйнымі навуковымі праграмамі і тэмамі. Дысертация выканана на кафедры беларускай мовы і літаратуры УА «Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт» у межах навукова-даследчых тэм «Семантыка-прагматычная арганізацыя эксплікатараў верагоднасці ў публіцыстычным і навуковым дыскурсах» (ДР № 20200688 ад 06.05.2020), «Лінгвапрагматычныя сістэмы блізка- і неблізкароднасных моў у супастаўляльна-тыпалагічным аспекце» (ДР № 20160989, 2016–2020 гг.), уключаных у дзяржаўную праграму навуковых даследаванняў Рэспублікі Беларусь.

Мэта даследавання – выявіць семантычныя і лінгвапрагматычныя характарыстыкі сродкаў рэалізацыі верагоднасці з устанаўленнем іх агульных і спецыфічных рыс у публіцыстычным, навуковым і мастацкім дыскурсах на беларускай і англійскай мовах.

У адпаведнасці з мэтай даследавання ставіліся і вырашаліся наступныя **задачы**:

1) на аснове прааналізаваных навуковых падыходаў і тэорый мадальнасці, прынцыпаў арганізацыі мадальных сістэм абгрунтаваць лінгвапрагматычны

статус верагоднасці, удакладніць яе катэгарыяльную сутнасць у рэчышчы сучаснай кагнітыўна-дыскурсіўнай парадыгмы;

2) пабудаваць мадэлі верагоднасці з улікам яе дыферэнцыяльных прыкмет;

3) вызначыць і сістэматызаваць рэпертуар сродкаў эксплікацыі верагоднасці ў публіцыстычных, навуковых і мастацкіх тэкстах на беларускай і англійскай мовах, устанавіць іх частотнасць;

4) раскрыць семантыка-прагматычны патэнцыял маркераў верагоднасці;

5) устанавіць агульныя і спецыфічныя характарыстыкі рэалізацыі верагоднасці ў неблізкароднасных мовах і рознастылёвых тэкстах.

Аб'ектам даследавання з'яўляецца мадальная катэгорыя верагоднасці ў беларускай і англійскай мовах.

Прадмет даследавання – семантычныя і функцыянальна-прагматычныя характарыстыкі сродкаў рэпрэзентацыі верагоднасці ў трох стылях на беларускай і англійскай мовах.

Навуковая навізна дысертацыі заключаецца ў выяўленні семантычных і прагматычных уласцівасцей сродкаў рэалізацыі катэгорыі верагоднасці ў рознасістэмных мовах і тэкстах розных стыляў. У дысертацыйным даследаванні

– ахарактарызаваны лінгвапрагматычны статус верагоднасці, удакладнены яе катэгарыяльныя паказчыкі;

– пабудаваны мадэлі катэгорыі верагоднасці з улікам кагнітыўных і семантыка-прагматычных прыкмет;

– складзена і класіфікавана наменклатура сродкаў эксплікацыі верагоднасці, вызначана іх частотнасць у публіцыстычных, навуковых і мастацкіх тэкстах на беларускай і англійскай мовах;

– раскрыта ў кампаратыўным аспекце спецыфіка семантычнай арганізацыі верагоднасці, вылучаны яе прагматычныя функцыі, якія абумоўліваюць выкарыстанне маркераў верагоднасці ў публіцыстычным, навуковым і мастацкім дыскурсах;

– устаноўлены рысы падабенства і адрознення пры рэалізацыі верагоднасці ў рознастылёвых тэкстах на неблізкароднасных мовах.

Фактычны матэрыял даследавання – 100 беларускамоўных і англамоўных тэкстаў публіцыстычных рэцэнзій на кнігі (па 50 рэцэнзій на кожнай мове, адабраных з часопісаў і газет «Літаратура і мастацтва», «Маладосць», «The Guardian», «The Independent» за 2016–2018 гг.); 100 навуковых рэцэнзій (па 50 беларускіх і англійскіх тэкстаў) на манаграфіі па лінгвістыцы, апублікаваныя ў часопісах «Веснік БДУ», «Весці БДПУ», «Беларуская лінгвістыка», «English Language and Linguistics», на сайце The Linguist List <http://linguistlist.org>; 50 беларускіх і 50 англійскіх апавяданняў сучасных пісьменнікаў (А. Беланожка, М. Волкаў, А. Гардзей, А. Данілевіч,

У. Дуктаў, С. Календа, А. Крэйдзіч, Я. Мартыновіч, Г. Марчук, Д. Нічыпаровіч; S. Adams, A. Benedict, N. Campbell, S. Evers, S. Duffy, K. Logan, H. Mantel, G. Massey, D. Powell, L. Rourke, W. Self, J. Trigell). Агульны аб'ём прааналізаваных выказванняў – 23 243.

Палажэнні дысертацыі, якія выносяцца на абарону:

1. Верагоднасць – лінгвапрагматычная катэгорыя, якая адлюстроўвае ступень упэўненасці адрасанта ў адпаведнасці зместу выказвання рэчаіснасці, грунтуецца на катэгарыяльных прыкметах меркавання / веры / ведання, патэнцыяльнасці / рэальнасці, няўпэўненасці / упэўненасці адрасанта ў фактуальнасці выказвання, яго альтэрнатыўнасці / безальтэрнатыўнасці і выступае неабходнай умовай эфектыўных зносін паміж камунікантамі. Тэрміналагічная і змястоўная варыятыўнасць верагоднасці ў айчынных, рускіх і замежных тэорыях – суб'ектыўная, персуазыўная, эпістэмічная, ацэначная, псіхалагічная, праўдзівая мадальнасць – цалкам ці часткова адпавядае яе сутнасці.

2. Функцыянальна-семантычнае макраполе верагоднасці ўтвараецца палямі праблематычнай, простаі і катэгарычнай верагоднасці і іх сродкамі рэалізацыі ў публіцыстычным, навуковым і мастацкім дыскурсах на беларускай і англійскай мовах.

Праблематычная верагоднасць заснавана на меркаванні, патэнцыяльнасці, няўпэўненасці, альтэрнатыўнасці і эксплікуе адпаведнымі маркерамі семантыка-прагматычную мадэль: *Мяркую, што P* (P – прапазіцыя), *але я не ўпэўнены і дапускаю іншыя варыянты; I think that it is P, but I am not sure and admit other options.*

Простая верагоднасць грунтуецца на веданні, рэальнасці, імліцытнай упэўненасці, немаркіраванай безальтэрнатыўнасці падзеі і актуалізуе мадэль: *Ведаю, што P; I know that it is P.*

Катэгарычная верагоднасць заснавана на веданні / веры, рэальнасці, падкрэсленай упэўненасці, маркіраванай безальтэрнатыўнасці падзеі. Семантыка-прагматычная мадэль: *Ведаю / веру, што P, упэўнены і настойваю на гэтым; I know / I believe that it is P, I am sure and I insist on that.*

3. Праблематычная верагоднасць у беларускіх і англійскіх тэкстах трох стыляў рэпрэзентуецца на лексіка-марфалагічным узроўні мадальнымі словамі і дзеясловамі, на сінтаксічным – мадальнымі прэдыкатамі, канструкцыямі са значэннем аўтарызацыі і прыблізнасці. Параўнальныя часціцы і злучнікі, няўпэўныя займеннікі, неазначальныя прыслоўі, пыталыя сказы ўжываюцца ў мастацкіх апавяданнях і публіцыстычных рэцэнзіях на дзвюх мовах. Беларускія і англійскія навуковыя рэцэнзіі ўтрымліваюць менш разнастайны набор сродкаў праблематычнай верагоднасці.

Простая верагоднасць выступае зыходным, немаркіраваным відам мадальнасці і выражаецца ў беларускіх і англійскіх тэкстах імпліцытна.

Катэгарычная верагоднасць у беларускіх і англійскіх тэкстах трох стыляў маніфестуецца на лексіка-марфалагічным узроўні мадальнымі словамі, прыслоўямі і часціцамі з семантыкай акцэнтавання, на сінтаксічным – мадальнымі прэдыкатамі, словазлучэннямі і словаспалучэннямі. Мадальныя прэдыкаты актуалізуюцца пераважна ў публіцыстычных рэцэнзіях, мастацкіх апавяданнях на дзвюх мовах і беларускіх навуковых рэцэнзіях. Мадальныя дзеясловы з семантыкай падкрэсленай упэўненасці ўжываюцца ў трох стылях на англійскай мове, эмфатычныя канструкцыі (*do + a verb, it is / it was + a word / phrase*) – у публіцыстычным і мастацкім стылях.

Найбольш распаўсюджанымі для трох стыляў на беларускай і англійскай мовах выступаюць маркеры праблематычнай верагоднасці: 61 % і 70 % – публіцыстычныя рэцэнзіі; 64 % і 67 % – навуковыя рэцэнзіі; 86 % і 83 % – мастацкія апавяданні. Эксплікатары катэгарычнай верагоднасці прадстаўлены ў наступных суадносінах: 40 % і 30 % – публіцыстычныя рэцэнзіі; 36 % і 37 % – навуковыя рэцэнзіі; 14 % і 17 % – мастацкія апавяданні. Высокая частотнасць выкарыстання адзінак праблематычнай верагоднасці абумоўлена імкненнем камунікантаў эксплікаваць шчырасць ва ўмовах адсутнасці дакладнай інфармацыі ці іх нежаданнем паказаць сапраўдны стан спраў.

4. Беларускія і англійскія маркеры праблематычнай верагоднасці, акрамя вылучаных дыферэнцыяльных прыкмет, змяшчаюць семы няпэўнасці, уяўнай рэчаіснасці, прыблізнасці і выконваюць наступныя семантыка-прагматычныя функцыі ў публіцыстычным, навуковым і мастацкім дыскурсах: зніжэнне катэгарычнасці, самааўтарызацыя, спасылка на чужое меркаванне. Функцыі змякчэння крытыкі, стрыманай пахвалы актуалізуюцца ў навуковых рэцэнзіях, некатэгарычнага прымушэння да дзеяння, стварэння вобразнасці і іранічнага эфекту – у мастацкіх апавяданнях.

Простая верагоднасць імпліцытна змяшчае семы немаркіраванай упэўненасці, адпаведнасці прапазіцыі рэчаіснасці і рэалізуе функцыю канстатацыі ведаў адрасанта пра падзеі і факты, эксплікаваныя ў выказванні.

Паказчыкі катэгарычнай верагоднасці ў дзвюх мовах побач з дыферэнцыяльнымі ўтрымліваюць семы фактуальнасці, пацвярджэння / згоды, нарматыўнасці, вылучэння, відавочнасці і рэалізуюць у трох стылях семантыка-прагматычныя функцыі акцэнтавання бяспрэчнасці, ультыматыўнасці, несумненнасці сцвярджэння аб стане спраў. У публіцыстычных рэцэнзіях і мастацкіх апавяданнях маркеры катэгарычнай верагоднасці маніфестуюць высокую эпістэмічную адказнасць адрасанта за праўдзівасць інфармацыі. Функцыі апраўдання адрасанта за прэзентацыю агульнавядомай інфармацыі, акцэнтавання пахвалы, упэўненага прагназавання актуалізуюцца ў беларускіх

і англійскіх публіцыстычных і навуковых рэцэнзіях. Прагматычныя функцыі ўмацавання кантакту паміж героямі, рэакцыі адрасата на відавочныя пытанні адрасанта характэрны для мастацкіх апавяданняў на дзвюх мовах. Функцыя ўзмацнення крытыкі ўласціва англійскім навуковым рэцэнзіям.

5. Структурная і семантыка-прагматычная арганізацыя верагоднасці ў рознастылёвых тэкстах на беларускай і англійскай мовах мае наступныя падабенствы і адрозненні. Беларускія і англійскія паказчыкі верагоднасці характарызуюцца дыфузнасцю семантычных і прагматычных кампанентаў, энантыесемічнасцю значэнняў, функцыянальнай амбівалентнасцю. У дзвюх мовах праблематычная і катэгарычная верагоднасць рэалізуецца лексіка-марфалагічным і сінтаксічным спосабамі. Праблематычная верагоднасць у беларускіх публіцыстычных рэцэнзіях і мастацкіх апавяданнях актуалізуецца пераважна мадальнымі словамі, часціцамі і злучнікамі. Для беларускіх навуковых рэцэнзій прыярытэтнымі выступаюць канструкцыі са значэннем аўтарызацыі. Англійскім тэкстам трох стыляў уласціва рэалізацыя праблематычнай верагоднасці мадальнымі прэдыкатамі. Катэгарычная верагоднасць маніфестуецца пераважна мадальнымі словамі ў беларускіх і англійскіх тэкстах трох стыляў.

Найбольшая ўжывальнасць паказчыкаў праблематычнай верагоднасці ў беларускіх і англійскіх мастацкіх апавяданнях (86 % і 83 %) можа сведчыць аб ненавязванні аўтарскага погляду ці меншай ступені праўдзівасці змешчанай у іх інфармацыі ў параўнанні з тэкстамі іншых стыляў. Большая частотнасць маркераў катэгарычнай верагоднасці ў публіцыстычных і навуковых рэцэнзіях на дзвюх мовах (39 % і 30 %; 36 % і 37 %) параўнальна з мастацкімі апавяданнямі (14 % і 17 %) абумоўлена камунікатыўнай інтэнцыяй ўздзеяння на адрасата, яго запэўнівання ў неабходнасці азнаёміцца з рэцэнзуемым творам.

Жанрава-стылістычныя асаблівасці публіцыстычных, навуковых і мастацкіх тэкстаў уплываюць на рэпертуар і частотнасць сродкаў верагоднасці. Эмацыянальнасць і экспрэсіўнасць публіцыстычных рэцэнзій прадвызначае ўжыванне эмфатычных канструкцый, мадальных часціц з семантыкай акцэнтавання. Дакладнасць, аб'ектыўнасць, адназначнасць, нейтральнасць навуковых рэцэнзій абумоўлівае нізкую частотнасць няпэўных займеннікаў, вобразных параўнальных канструкцый, характэрных для мастацкіх тэкстаў. Мастацка-вобразная аб'ектывацыя свету, уласцівая кароткім апавяданням, дэтэрмінуе высокую частотнасць пыталых і параўнальных канструкцый.

Асабісты ўклад саіскальніка. Палажэнні і вынікі, сфармуляваныя ў дысертацыйным даследаванні, атрыманы аўтарам самастойна і з'яўляюцца вынікам аналізу значнага фактычнага матэрыялу.

Апрабацыя вынікаў дысертацыі. Асноўныя вынікі дысертацыі былі апрабаваны ў форме дакладаў і паведамленняў на наступных канферэнцыях:

штогадовая навуковая канферэнцыя выкладчыкаў і аспірантаў універсітэта (Мінск, МДЛУ, 2018–2021 г.); III Міжнародная навуковая канферэнцыя «Соловьевские чтения – 2018» (Мінск, МДЛУ, 12–13 красавіка 2018 г.); Міжнародная навуковая канферэнцыя «Молодые ученые в инновационном поиске» (Мінск, МДЛУ, 30–31 мая 2018 г., 29–30 мая 2019 г.); III Міжнародная навуковая канферэнцыя «Наука та інаваціі» (Кіеў, 29–30 чэрвеня 2019 г.); II Міжнародная навуковая канферэнцыя «Актуальные вопросы современной науки и образования» (Пенза, 12 сакавіка 2020 г.); XVI Міжнародная навуковая канферэнцыя «Наука в современном мире» (Анапа, 8 снежня 2020 г.); VII Усерасійская навуковая канферэнцыя з міжнародным удзелам «Сопоставительные методы в лингвистических исследованиях. Межъязыковое и внутриязыковое сопоставление» (Варонеж, 5 лютага 2021 г.).

Апублікаванасць вынікаў дысертацыі. Асноўныя палажэнні і вынікі дысертацыі прадстаўлены ў 17 публікацыях аўтара: 3 артыкулы ў рэцэнзаваных перыядычных выданнях, рэкамендаваных ВАК Рэспублікі Беларусь (1,58 аўт. арк.), 6 – у зборніках навуковых прац і часопісах (2,19 аўт. арк.), 8 – у зборніках матэрыялаў і тэзісаў навукова-практычных канферэнцый (1,77 аўт. арк.). Агульны аб’ём публікацый – 5,54 аўт. арк. Адна публікацыя выканана ў суаўтарстве з доктарам філалагічных навук, прафесарам Н. Ю. Паўлоўскай.

Структура і аб’ём дысертацыйнага даследавання. Дысертацыя змяшчае ўводзіны, агульную характарыстыку работы, дзве главы з вывадамі па кожнай з іх, заключэнне, бібліяграфічны спіс, які ўключае спіс выкарыстаных крыніц (201 пазіцыя), спіс крыніц фактычнага матэрыялу (300 пазіцый) і спіс публікацый саіскальніка (17 пазіцый), тры дадаткі (ДАДАТАК А. Характар успрымання публіцыстычнага, навуковага і мастацкага дыскурсаў з пункту гледжання верагоднасці, ДАДАТАК Б. Беларускія і англійскія сродкі рэалізацыі катэгорыі верагоднасці ў розных тыпах дыскурсу, ДАДАТАК В. Прадуктыўнасць маркераў верагоднасці ў розных тыпах дыскурсу). Асноўны тэкст дысертацыі займае 113 старонак, бібліяграфічны спіс – 49 старонак, дадаткі А–В – 12 старонак. Агульны аб’ём дысертацыі – 177 старонак.

АСНОЎНЫ ЗМЕСТ ДЫСЕРТАЦЫІ

Першая глава «**Тэарэтычныя асновы даследавання катэгорыі верагоднасці**» складаецца з трох раздзелаў, носіць аглядна-аналітычны характар і ўтрымлівае тэарэтычную базу аўтарскага даследавання.

Філасофскае разуменне верагоднасці (раздзел 1.1) засноўваецца на ментальных канцэптах ведання, веры, меркавання. У антычны перыяд была ахарактарызавана ўзаемасувязь ментальных катэгорый *веданне* і *меркаванне*, устаноўлены асноўныя ўласцівасці *эпістэмы* (форма культуры і ведаў)

і доксы (агульнапрынятая думка): розумаспасцігальнасць, праўдзівасць, верыфікавальнасць; суб'ектыўнасць, непастаянства, няўстойлівасць. Тэацэнтрызм сярэднявековай філасофіі мадыфікаваў дыяду *веданне – меркаванне*, скіраваўшы даследаванні на ментальныя канцэпты *веданне – вера*, пры гэтым гетэрагеннасць інтэрпрэтацыі іх узаема сувязі выступіла адметнай рысай тэалагічных сістэм. Філасофія Новага часу характарызуецца мноствам канцэпцый вывучэння трыяды *веданне-вера-меркаванне*, адсутнасцю кансэнсусу адносна яе тлумачэння. Сучасны погляд на аналізуючыя катэгорыі заснаваны на прыцыпе ўзаема сувязі гэтых паняццяў, магчымасці іх узаемапераходаў. Ключавымі ў даследаванні выступаюць ідэі Ф. Аквінскага, Г. В. Ф. Гегеля аб гарманічна ўзаемадапаўняльных катэгорыях ведання і веры, што маюць адну і тую ж крыніцу. Рэлевантнай для дысертацыі з'явілася думка Л. Вітгенштэйна аб самастойнасці вызначэння моўцам свайго ментальнага стану як ведання ці меркавання, што аналізуюцца ў якасці кагнітыўных прыкмет верагоднасці.

Тэарэтыка-метадалагічнай асновай даследавання паслужылі працы айчынных і замежных лінгвістаў (раздзел 1.2), якія зрабілі значны ўнёсак у распрацоўку праблем мадальнасці і мадальных катэгорый (Н. Д. Аруцюнава, А. У. Бандарка, А. І. Бяляева, С. С. Вауліна, А. В. Зеленшчыкоў, М. І. Канюшкевіч, С. А. Манаенка, А. Я. Міхневіч, Д. Пайяр, У. З. Панфілаў, Н. Н. Панчанка, Н. Ю. Паўлоўская, У. А. Плуноян, В. М. Швеца, Т. В. Шмялёва, А. І. Якаўлева, М. Грэпл, W. Abraham, K. Ajimer, J. K. Burgoon, J. L. Bybee, K. Fintel, C. M. Fuller, G. Gabelentz, V. Gast, T. Givon, V. Hacquard, M. K. Halliday, E. Leiss, J. Lyons, M. Nicklaus, J. Nuyts, F. R. Palmer, A. Papafragou, P. Portner, J. Suhadi, B. Weatherson, M. Willer, A. Yang, I. Yanovich і інш). Колькасць тыпаў мадальнасці, іх наменклатура і трактоўка вар'іруецца ў названых аўтараў ад двух да чатырох з іх далейшым іерархічным чляннем. Агульнае ў мадальных канцэпцыях айчынных лінгвістаў – апазіцыя двух асноўных яе відаў – аб'ектыўнай і суб'ектыўнай. У замежных тэорыях проціпастаўляецца дэантычная і эпістэмічная мадальнасць. Катэгорыя верагоднасці ў большасці славянскіх і замежных тэорый вызначаецца як асобны, тэрміналагічна варыятыўны тып мадальнасці, які характарызуецца ацэначнасцю, суб'ектыўнасцю, градуяванасцю, асіметрычным спосабам моўнай эксплікацыі, уключэннем у складаную сістэму сувязяў і ўзаемадзеянняў з іншымі мадальнымі і модуснымі значэннямі.

Катэгарыяльнымі прыкметамі верагоднасці выступаюць ментальныя станы меркавання / веры / ведання, патэнцыяльнасць / рэальнасць, няўпэўненасць / упэўненасць адрасанта ў фактуальнасці выказвання, альтэрнатыўнасць / безальтэрнатыўнасць ажыццяўлення падзеі.

Макраполе верагоднасці ўключае палі праблематычнай, простаі і катэгарычнай верагоднасці. Размежаванне паміж палямі ажыццяўляецца

на аснове вызначаных прыкмет. Праблематычная верагоднасць заснавана на меркаванні, патэнцыяльнасці, няўпэўненасці, альтэрнатыўнасці. Простая верагоднасць грунтуецца на прыкметах ведання, рэальнасці, імпліцытнай упэўненасці, немаркіраванай безальтэрнатыўнасці. Катэгарычная верагоднасць заснавана на веданні / веры, рэальнасці, падкрэсленай упэўненасці, маркіраванай безальтэрнатыўнасці.

З улікам вылучаных дыферэнцыяльных прыкмет пабудаваны семантыка-прагматычныя мадэлі верагоднасці. Праблематычная верагоднасць: *Мяркую, што P (P – прапазіцыя), але я не ўпэўнены і дапускаю іншыя варыянты; I think that it is P, but I am not sure and admit other options.* Простая верагоднасць: *Ведаю, што P; I know that it is P.* Катэгарычная верагоднасць: *Ведаю / веру, што P, упэўнены і настойваю на гэтым; I know / I believe that it is P, I am sure and I insist on that.*

Раздзел 1.3 прысвечаны вылучэнню жанраўтвальных рыс публіцыстычнай, навуковай рэцэнзіі і кароткага апавядання. Публіцыстычныя, навуковыя рэцэнзіі і кароткія апавяданні характарызуюцца агульнымі прагматычнымі функцыямі – інфарматыўнай і ацэначнай. Акрамя гэтага, публіцыстычным рэцэнзіям уласціва функцыя рэкламнага ўздзеяння, навуковым – аргументатыўна-аналітычная, кароткім апавяданням – эстэтычная. Назіраюцца адрозненні ў маніфестацыі аксіялагічных значэнняў: для публіцыстычных рэцэнзій і кароткіх апавяданняў характэрны эмацыянальныя, экспрэсіўныя ацэнкі, для навуковых – рацыянальныя, нарматыўныя. Публіцыстычныя тэксты ўспрымаюцца як адносна праўдзівыя. Мастацкія і навуковыя тэксты палярна супрацьстаяць адзін аднаму: першыя змяшчаюць рэальны і выдуманы сусветы, другія – характарызуюцца вывучэннем рэальнасці, вызначэннем заканамернасцей і засведчаннем іх верагоднасці, якая выступае канстытутыўнай прыкметай гэтага стылю.

Другая глава «**Семантыка-прагматычная арганізацыя эксплікатараў верагоднасці і іх частотнасць у рознастылёвых дыскурсах на беларускай і англійскай мовах**» складаецца з чатырох раздзелаў і прысвечана раскрыццю семантыка-прагматычнага патэнцыялу і ўжывальнасці сродкаў верагоднасці, спецыфікі іх выкарыстання ў публіцыстычных, навуковых і мастацкіх тэкстах.

Праблематычная і катэгарычная верагоднасць эксплікуецца ў беларускіх і англійскіх тэкстах лексіка-марфалагічным і сінтаксічным спосабамі (раздзел 2.1). Набор маніфестантаў праблематычнай верагоднасці ўключае 70 беларускіх і 57 англійскіх адзінак. Агульнымі сродкамі рэалізацыі праблематычнай верагоднасці ў трох тыпах дыскурсу на дзвюх мовах выступаюць мадальныя словы і дзеясловы, прэдыкаты думкі і меркавання, канструкцыі са значэннем прыблізнасці і аўтарызацыі.

Няўпэўныя займеннікі, незначальныя прыслоўі, пыталыя канструкцыі з семантыкай няўпэўненасці, параўнальныя канструкцыі з лексемамі як, *быццам*,

бы, нібы, as if, as though характэрны для мастацкіх апавяданняў і ў меншай ступені для публіцыстычных рэцэнзій, але амаль не сустракаюцца ў навуковых тэкстах, паколькі яны не адпавядаюць дакладнасці, аргументаванасці, інфармацыйнай насычанасці адпаведных тэкстаў. Разнастайнасць моўных сродкаў, мастацка-вобразная аб'ектывацыя свету, экспрэсіўнасць выступаюць асноўнымі рысамі мастацкага стылю, таму вобразныя параўнальныя канструкцыі з лексемамі *як, быццам, бы, нібы, as if, as though* – частотны сродак эксплікацыі праблематычнай верагоднасці. Лексемы *бачна, бы, відно, мажліва, мо, мусіць* адносяцца да размоўных і сустракаюцца ў апавяданнях.

Простая верагоднасць у дзвюх мовах выражаецца імпліцытна. Значэнне верагоднасці выражаецца самім фактам адсутнасці паказчыкаў неверагоднасці, а адсутнасць маркераў разглядаецца як фактар упэўненасці адрасанта ў праўдзівасці інфармацыі.

Рэпертуар паказчыкаў катэгарычнай верагоднасці змяшчае 20 беларускіх і 28 англійскіх адзінак. Агульнымі сродкамі рэалізацыі катэгарычнай верагоднасці ў трох тыпах дыскурсу на дзвюх мовах з'яўляюцца мадальныя словы, прэдыкаты, словаспалучэнні, словазлучэнні, акцэнтаваныя прыслоўі і часціцы.

Назіраюцца адрозненні ў беларускіх і англійскіх маркерах катэгарычнай верагоднасці. У беларускіх тэкстах трох стыляў адсутнічаюць мадальныя дзеясловы з семантыкай упэўненасці. Мадальнае слова *канечне* амаль не ўжываецца ў беларускіх навуковых рэцэнзіях, у сваю чаргу, яго аналагі *of course, certainly* часта сустракаюцца ў англійскіх, што звязана з унутранай дыялагічнасцю гэтых тэкстаў.

Раскрыццё семантычнага патэнцыялу (раздзел 2.2) – неабходны крок да ўстанаўлення прагматычных функцый, паколькі прагматычная інфармацыя, якую нясуць паказчыкі верагоднасці, абумоўлена семантыкай і грунтуецца на кампанентах, што ўваходзяць у іх значэнне.

Мадальныя словы праблематычнай верагоднасці *бачна, верагодна, відаць, відно, мабыць, магчыма, мажліва, мо, можа, можа быць, мусіць, напэўна, пэўна, apparently* 'відаць', *likely* 'напэўна, магчыма', *maybe* 'магчыма, можа быць', *perhaps* 'можа, магчыма', *possibly* 'магчыма, верагодна', *presumably* 'магчыма, верагодна', *probably* 'напэўна, відаць', *seemingly* 'відаць, мабыць', *supposedly* 'як мяркуецца', *unlikely* 'наўрад ці' ў дзвюх мовах змяшчаюць семы меркавання, няўпэўненасці адрасанта ў сапраўднасці выказвання. Гэтыя мадальныя адзінкі найбольш набліжаныя да прататыпу і фарміруюць ядро праблематычнай верагоднасці, паколькі выражаюць меркаванне, заснаванае на няўпэўненасці, у якасці першаснай функцыі. Мадальныя словы *верагодна, apparently* з'яўляюцца энантысемічнымі, паколькі ўтрымліваюць антанімічныя семы няўпэўненасці / упэўненасці.

Беларускія і англійскія прэдыкаты прапазіцыйных адносін *адчуваць, баяцца, думацца / думаць, здавацца, лічыцца / лічыць, малаверагодна, мала верыцца, мець спадзеў, меркаваць, нагадваць, падавацца, спадзявацца, сумнявацца, уяўляцца, appear* ‘здавацца’, *assume* ‘меркаваць, лічыць’, *be doubtful* ‘сумнявацца’, *be not sure* ‘быць няўпэўненым’, *become apparent* ‘здавацца’, *believe* ‘думаць, лічыць’, *consider* ‘лічыць, меркаваць, думаць’, *doubt* ‘сумнявацца’, *expect* ‘меркаваць, думаць’, *feel* ‘думаць, лічыць, меркаваць’, *hope* ‘спадзявацца’, *hypothesize* ‘дапускаць, меркаваць’, *imagine* ‘меркаваць, думаць’, *presume* ‘меркаваць, дапускаць’, *propose* ‘меркаваць’, *regard* ‘лічыць, лічыцца’, *seem* ‘здавацца, уяўляцца’, *strike* ‘здавацца’, *suggest* ‘меркаваць’, *suppose* ‘меркаваць, думаць, лічыць’, *suspect* ‘дапускаць, меркаваць’, *there is an assumption* ‘выказваць меркаванне’, *think* ‘думаць, лічыць’, рознячыся паводле семантыкі, маюць агульнае ў сэнсе, набытым у выказваннях: здольнасць у той ці іншай ступені рэпрэзентаваць меркаванне моўцы, таму яны адносяцца да прыядзернай зоны поля праблематычнай верагоднасці.

Выказванні з мадальнымі часціцамі і злучнікамі *бадай, бы, быццам, наўрад ці, нібы, нібыта, няўжо, хіба, хутчэй, ці то...ці то, ці...ці, што, як, як бы, as...as* ‘такі...як’, *as if* ‘быццам, нібы’, *as though* ‘быццам, нібы’, *like* ‘як, быццам’, *or* ‘ці’ прыносяць дадатковыя сэнсавыя адценні ў іх семантыку, тым самым удакладняюць адносіны прапазіцыі да рэчаіснасці з пункту погляду яе верагоднасці і ўключаюцца ў перыферычную зону поля.

Да перыферычных сродкаў праблематычнай верагоднасці адносяцца мадальныя дзеясловы *could, may / might* з семантыкай меркавання ў другаснай функцыі (*Other lifelong fiction readers may have sometimes been visited by the same unsettling doubt* (The Guardian, 12.11.2017) ‘Іншых заўзятых чытачоў мастацкай літаратуры, магчыма, часам наведваў той жа трывожны сумнеў’), пыталыныя канструкцыі без займеннікавых слоў з імпліцытнай семай няўпэўненасці (*Тое дзяўчо?* (А. Гардзеі, Птушачка). *I’m on the Internet?* (S. Evers, What’s in Sweden?) ‘Я ў Інтэрнэце?’), аўтарызацыйныя канструкцыі *на маю / нашу думку / аўтара, на наш погляд, на першы погляд, як на мне, in my view*, прызначаныя парушаць індикатыўную манатоннасць маналога і тым самым актывізаваць яго ўспрыманне адрасатам.

Няўпэўныя займеннікі *кагосьці, камусьці, кімсьці, нейкі, нехта, нечы, нешта, хто-небудзь, хтосьці, чамусьці, штосьці, somebody, someone, something*; незначальныя прыслоўі *дзецьці, калі-небудзь, калісьці, кудысьці, недзе, некалі, неяк, anywhere, sometime, somewhere*; канструкцыі са значэннем прыблізнасці *амаль + што + лічэбнік, каля + лічэбнік + назоўнік, about + a numeral + a noun, almost + half + a noun, approximately + a numeral + a noun, around + a numeral + a noun, nearly + a numeral + a noun, over + a numeral + or* і іншыя змяшчаюць сему няўпэўнасці і фарміруюць таксама перыферычную зону поля.

Акрамя дыферэнцыяльных прыкмет меркавання, патэнцыяльнасці, няўпэўненасці, альтэрнатыўнасці маркеры праблематычнай верагоднасці ў дзвюх мовах могуць рэалізоўваць дадатковыя семы няпэўнасці, уяўнай рэчаіснасці, прыблізнасці. Семны склад, сродкі рэалізацыі праблематычнай верагоднасці, іх працэнтныя суадносіны прадстаўлены ў табліцы 1.

Табліца 1 – Семантычны патэнцыял маркераў праблематычнай верагоднасці

Сема	Маркеры	Колькасць, %	Прыклады
Меркаванне, патэнцыяльнасць, няўпэўненасць, альтэрнатыўнасць	характэрныя для ўсіх паказчыкаў у дзвюх мовах		<i>Аўтар, магчыма, набудзе вядомасць і паспее ўсё растлумачыць у інтэрв'ю альбо эсэ наконт «Ветравое шкло. P. S.» (ЛіМ, 31.01.2018). Maybe it is even the key to everything (The Guardian, 11.01.2017) 'Мож быць, гэта ключ да разгадкі ўсяго'.</i>
Няпэўнасць	<i>ці то...ці то, ці...ці; кагосьці, камусьці, кімсьці, нейкі, нехта, нечы, нешта, хто- небудзь, хтосьці, чамусьці, штосьці; дзесьці, калі-небудзь, калісьці, кудысьці, недзе, некалі, неяк</i>	29, 0	<i>Паглядзела на мяне дзікімі вачыма і ці то жаласна, ці то вінавата мяўкнула (Ю. Дубоўская, Пах згубіўся).</i>
	<i>or; somebody, someone, something; anywhere, sometime, somewhere</i>	11, 0	<i>Somewhere in the middle of the conversation he stopped listening (C. Turner, Waiting for the Runners) 'Дзесьці ў сярэдзіне размовы ён перастаў слухаць'.</i>
Уяўная рэчаіснасць	<i>адчуваць, баяцца, бы, быццам, здавацца, нагадаць, нібы, нібыта, падавацца, уяўляцца, што, як, як бы</i>	19, 0	<i>Бяда, што прыходзіць у сям'ю, здаецца, што падзяляе жыццё на дзве часткі – «да» і «пасля» (ЛіМ, 18.12.2017).</i>
	<i>apparently, appear, as...as, as if, as though, become apparent, imagine, like, seem, seemingly</i>	18, 0	<i>Many modern commentators seemingly like to speak of religious terrorism as a horrific distortion of religious truth (The Guardian, 28.12.2017) 'Многім сучасным каментатарам, здаецца, падабаецца распавядаць аб рэлігійным тэрарызме як жахлівым скажэнні рэлігійнай ісціны'.</i>

Заканчэнне табліцы 1

Прыблізнасць	<i>амаль + што + лічэбнік, каля + лічэбнік + назоўнік</i>	6, 0	« <i>Берагі майго юнацтва</i> » рыхтаваліся яшчэ самім Сысом, калі таму было каля дваццаці гадоў (ЛіМ, 02.08.2016).
	<i>about + a numeral + a noun, almost + half + a noun, approximately + a numeral + a noun, around + a numeral + a noun, nearly + a numeral + a noun, over + a numeral + or</i>	11, 0	<i>They were formed nearly 500 million years ago</i> (The Guardian, 28.01.2018) ‘Яны сфарміраваліся амаль 500 мільёнаў гадоў таму’.

Простая верагоднасць змяшчае імпліцытныя ядзерныя семы ўпэўненасці, адпаведнасці зместу выказвання рэчаіснасці. Адметная рыса канстатацыі ў тым, што адсутнасць сумненняў у верагоднасці прапазіцыі не маніфестуецца спецыяльнымі моўнымі паказчыкамі: *На прыкладзе такіх сітуацый разглядаюцца рамантычныя стасункі, адносіны ў сям’і, падыход да працы і гэтак далей, далей, далей* (ЛіМ, 01.02.2018). *At first our attention is on Marsha – echoes of Kaspar Hauser and Frankenstein’s monster in the confusing tale of his early years* (The Independent, 06.12.2017) ‘Спачатку наша ўвага звернута на Марша – адгалоскі Каспара Хаўзера і монстра Франкенштэйна ў забытанай гісторыі яго ранніх гадоў’.

Ядзерная зона поля катэгарычнай верагоднасці фарміруецца мадальнымі словамі *без сумнення, безумоўна, бяспрэчна, відавочна, вядома, зразумела, канечне, напраўду, насампраўдзе, насамрэч, натуральна, несумненна, праўда, сапраўды, яўна, absolutely* ‘абсалютна, безумоўна’, *actually* ‘на самай справе’, *certainly* ‘вядома, безумоўна, бяспрэчна’, *clearly* ‘безумоўна, вядома, зразумела’, *definitely* ‘абавязкова, безумоўна’, *evidently* ‘відавочна’, *for sure* ‘несумненна’, *indeed* ‘на самай справе, сапраўды’, *naturally* ‘зразумела, вядома, натуральна’, *no doubt* ‘без сумнення’, *obviously* ‘відавочна, зразумела, безумоўна’, *of course* ‘вядома, безумоўна, бяспрэчна’, *really* ‘сапраўды, на самай справе’, *surely* ‘вядома’, *undoubtedly* ‘несумненна, бяспрэчна, безумоўна’, мадальнымі словазлучэннямі і словазлучэннямі *на самай справе, in fact* ‘сапраўды, фактычна’, *in truth* ‘сапраўды’ з семантыкай падкрэсленай упэўненасці.

Прэдыкаты ведання, упэўненасці, фактуальнасці, відавочнасці *вядома, зразумела, перакананы, упэўнены, be well-known* ‘вядома’, *be sure* ‘абавязкова, безумоўна’, *become clear* ‘зразумела’, *become obvious* ‘відавочна’, *no doubt* ‘без сумнення’, *true* ‘праўда’ адносяцца да прыядзернай зоны катэгарычнай

верагоднасці, паколькі яны маюць, акрамя мадальнага, і прапазіцыйнае значэнне адлюстравання стану спраў у рэчаіснасці.

Мадальны дзеяслоў *must* з семантыкай упэўненасці ў другаснай функцыі (*Partly it **must be** because of the violence against women deep-rooted in most cultures* (The Guardian, 15.04.2017) ‘Часткова гэта, відавочна, з-за насілля ў адносінах да жанчын, глыбока ўкаранёнага ў большасці культур’), акцэнтаваныя часціцы і прыслоўі *менавіта, роўна, якраз, entirely* ‘абсалютна’, *exactly* ‘дакладна, менавіта’, *precisely* ‘менавіта’ з семантыкай вылучэння служаць для ўдакладнення стаўлення моўцы да прапазіцыі ў выглядзе катэгарычнай канстатацыі і ўваходзяць у перыферычную зону катэгарычнай верагоднасці. Да перыферыі поля належаць канструкцыі з эмпатычным дзеясловам *do* і займеннікам *it*, што адпавядаюць беларускім часціцам і прыслоўям *менавіта, роўна, якраз*.

Акрамя дыферэнцыяльных прыкмет ведання / веры, рэальнасці, падкрэсленай упэўненасці, маркіраванай безальтэрнатыўнасці эксплікатары катэгарычнай верагоднасці ў дзвюх мовах могуць рэалізоўваць семы фактуальнасці, пацвярджэння / згоды, нарматыўнасці, вылучэння, відавочнасці. Семны склад, сродкі рэалізацыі катэгарычнай верагоднасці, іх працэнтныя суадносіны прадстаўлены ў табліцы 2.

Табліца 2 – Семантычны патэнцыял маркераў катэгарычнай верагоднасці

Сема	Маркеры	Колькасць, %	Прыклады
Веданне / вера, рэальнасць, падкрэсленая ўпэўненасць, маркіраваная безальтэрнатыўнасць	характэрныя для ўсіх паказчыкаў у дзвюх мовах		<i>Без сумнення, вынікі манаграфіі гарантуюць больш шырокае выкарыстанне матэрыялаў помніка ў будучых даследаваннях</i> (Беларус. лінгвістыка, Вып. 65, 2009). <i>Undoubtedly, the data from French has opened up a typology</i> (The Linguist List, 09.06.2014) ‘Несумненна, дадзеныя з французскай мовы адкрылі тыпалогію’.
Фактуальнасць	<i>вядома, зразумела, напраўду, на самай справе, насампраўдзе, насамрэч, праўда, сапраўды</i>	40, 0	<i>Яна была, на самай справе, распачная</i> (М. Шулякоўская, Нават калі мне балюча).
	<i>actually, be well-known, indeed, in fact, in truth, really, true</i>	25, 0	<i>It is true that he rose to the first place on television</i> (The Guardian, 27.10.2018) ‘Гэта праўда, што ён падняўся на першае месца на тэлебачанні’.

Заканчэнне табліцы 2

Пацвярджэнне / згода	<i>безумоўна, вядома, канечне, сапраўды</i>	20, 0	– Эд, ці ёсць у цябе вішнёвы сок? – Безумоўна , Мары, для цябе трымаў (М. Шулякоўская, Бяжыць, бяжыць, бяжыць).
	<i>actually, certainly, evidently, of course, really</i>	18, 0	– <i>Can we go in?</i> Busner asked ‘Мы можам зайсці? – спытаў Буснер’. – Certainly (W. Self, iAnna) ‘Канечне’.
Нарматыўнасць	<i>вядома, зразумела, канечне, натуральна</i>	20, 0	Натуральна , у XVI–XVIII ст. стан і геаграфія тагачасных гаворак мелі іншы выгляд (Весн. БДУ, Вып. 2, 2010).
	<i>certainly, clearly, naturally, of course, surely</i>	18, 0	<i>They’ve only practised it, so far, the new technique, on the newly-dead. With permission, of course</i> (Т. Hershman, And What If All Your Blood Ran Cold) ‘Пакуль што яны практыкавалі гэтую новую тэхніку на нядаўна памерлых. З дазволу, канечне’.
Вылучэнне	<i>менавіта, выключна, роўна, як раз</i>	20, 0	Менавіта такі падыход у выбары герояў кнігі <i>апраўданы</i> (ЛіМ, 14.11.2017).
	<i>exactly, precisely, entirely, do + a verb, it is / was + a word or phrase</i>	18, 0	Exactly the precise situation where this might work (Т. Hershman, And What If All Your Blood Ran Cold) ‘Менавіта тая сітуацыя, калі гэта можа спрацаваць’.
Відавочнасць	<i>відавочна, канечне, яўна</i>	15, 0	– <i>Аліса! Бессаромніца! Ану прэч з вачэй!</i> – Ну канечне , з хлопцам замінаю спаткацца (А. Гардзеі, Акраўкі).
	<i>become clear, become obvious, clearly, evidently, obviously, of course</i>	21, 0	<i>Noone tried to stroke or even approach it: it was obviously not that sort of animal</i> (М. Fox, The Homing Instinct) ‘Ніхто не спрабаваў гладзіць і нават набліжацца да яе: відавочна, гэта была не такая жывёла’.

Пералічаныя семы суадносяцца ў канкрэтным выказванні з прагматычнымі задачамі, у выніку чаго фарміруецца своеасаблівы семантыка-прагматычны комплекс.

Прагматычнасць – неад’емны кампанент семантыкі верагоднасці: усе яе паказчыкі складаюць цэласную сістэму камунікатыўна значных сродкаў, дэтэрмінаваны намерамі адрасанта, удзельнічаюць у фарміраванні ілакутыўнай сілы выказвання (раздзел 2.3).

Галоўныя семантыка-прагматычныя функцыі, рэалізуемыя маркерамі праблематычнай верагоднасці, характэрныя для публіцыстычнага, навуковага

і мастацкага стыляў, – зніжэнне катэгарычнасці, самааўтарызацыя, спасылка на чужое меркаванне.

Функцыі змякчэння крытыкі, стрыманай пахвалы ўвасабляюцца пераважна ў навуковых рэцэнзіях, паколькі навуковы этыкет прадугледжвае карэктнае выказванне як адмоўнай, так і станоўчай ацэнкі. Функцыі стварэння вобразнасці і іранічнага эфекту актуалізуюцца ў мастацкіх апавяданнях на дзвюх мовах, некатэгарычнага прымушэння да дзеяння – у беларускіх мастацкіх тэкстах, што абумоўлена іх вобразнасцю і эмацыянальнай экспрэсіўнасцю. Маркеры *здаецца, на нашу думку, на наш погляд, падаецца, perhaps, seem* могуць рэалізоўваць супрацьлеглыя інтэнцыі крытыкі і пахвалы, што сведчыць аб іх функцыянальнай амбівалентнасці.

Выказванні з простаю верагоднасцю на беларускай і англійскай мовах у трох стылях маніфестуюць функцыю канстатацыі ведаў адрасанта пра падзеі і факты, эксплікаваныя ў выказванні.

Семантыка-прагматычныя функцыі, рэалізуемыя маркерамі катэгарычнай верагоднасці ў трох стылях, – акцэнтаванне бяспрэчнасці, ультыматыўнасці, несумненнасці сцвярджэння аб стане спраў.

Для публіцыстычных і навуковых рэцэнзій адметнымі выступаюць функцыі апраўдання адрасанта за прэзентацыю агульнавядомай інфармацыі, акцэнтавання пахвалы і ўпэўненага прагназавання. Для навуковых тэкстаў не характэрна функцыя высокай персанальнай адказнасці адрасанта за праўдзівасць выказвання, паколькі эксплікацыя настойлівай аўтарскай пазіцыі прырачыць навуковаму этыкету. Функцыі ўмацавання кантакту паміж героямі, рэакцыі адрасата на відавочныя пытанні адрасанта ўвасабляюцца ў беларускіх і англійскіх кароткіх апавяданнях, узмацнення крытыкі – у англійскіх навуковых рэцэнзіях. Англійскія эксплікатары *clearly, surely* праяўляюць здольнасць да амбівалентнасці: рэалізуюць антанімічныя інтэнцыі ўзмацнення крытыкі і акцэнтавання пахвалы.

Паводле частотнасці (раздзел 2.4) у беларускіх і англійскіх тэкстах маркеры праблематычнай верагоднасці пераважаюць над астатнімі тыпамі (283 с/у і 329 с/у – публіцыстычныя рэцэнзіі; 136 с/у і 306 с/у – навуковыя рэцэнзіі; 831 с/у і 853 с/у – мастацкія апавяданні), што сведчыць аб значнасці для адрасантаў ініцыяцыі самастойнага пункту погляду ў адрасата. Ступень ужывальнасці маркераў верагоднасці залежыць ад стылю: у кароткіх апавяданнях яна значна вышэйшая, чым у публіцыстычных і навуковых рэцэнзіях. Англійскія тэксты характарызуюцца большай частотнасцю рэпрэзэнтантаў верагоднасці ў параўнанні з беларускімі (1959 с/у і 1643 с/у), што сведчыць аб тэндэнцыі англамоўных адрасантаў маніфеставаць сваю эпістэмічную пазіцыю экспліцытна. Самымі ўжывальнымі маркерамі праблематычнай верагоднасці ў трох тыпах дыскурсу на дзвюх мовах

з'яўляюцца мадальныя словы, мадальныя часціцы / злучнікі, прэдыкаты. Найбольш частотнымі эксплікатарамі катэгарычнай верагоднасці выступаюць мадальныя словы.

ЗАКЛЮЧЭННЕ

Асноўныя навуковыя вынікі дысертацыі

1. Мадальнасць з'яўляецца адной з самых «плюралістычных» катэгорый, што абумоўлена мноствам яе канцэпцый, дэфініцый з разнастайнымі характарыстыкамі. Шматлікія тэорыі славянскіх і замежных лінгвістаў, дзе раскрываецца катэгарыяльная сутнасць мадальнасці, класіфікуюцца мадальныя значэнні, апісваюцца сродкі яе рэпрэзентацыі, не лічацца завершанымі. Даследаванне паказала, што верагоднасць – суб'ектыўная мадальная катэгорыя, якая рэалізуе ступень упэўненасці адрасанта ў праўдзівасці выказвання і заснавана на катэгарыяльных прыкметах меркавання / веры / ведання, патэнцыяльнасці / рэальнасці, няўпэўненасці / упэўненасці, альтэрнатыўнасці / безальтэрнатыўнасці ажыццяўлення падзеі.

Катэгорыя верагоднасці мае розныя трактоўкі ў славянскіх і замежных тэорыях мадальнасці. У славянскім мовазнаўстве сутнасць верагоднасці складае суб'ектыўная ці персуазыўная мадальнасць. У замежнай лінгвістыцы верагоднасць адпавядае эпістэмічнай мадальнасці. Тэрмін *мадальнасць верагоднасці* – найбольш інфарматыўны, паколькі ўтрымлівае ўказанне на ацэначны характар катэгорыі, актуалізуе ступень дасведчанасці моўцы пра сувязі і адносіны рэчаіснасці. Неадназначнасць поглядаў даследчыкаў назіраецца ў класіфікацыях верагоднасці і сродках яе маніфестацыі [1, 7, 12, 15].

2. Мадальнасць верагоднасці – макраполе з разнастайнай сістэмай моўных сродкаў, якія выкарыстоўваюцца адрасантам для ацэнкі паўнаты ведаў аб прапазіцыі выказвання. Кампаненты сітуацыі верагоднасці – суб'ект, які ацэньвае яе, аб'ект ацэнкі (прапазіцыя), аснова ацэнкі – ступень валодання інфармацыяй суб'ектам маўлення. Асноўныя структурныя канстытуенты полевай структуры – ядро, прыядзерная зона і перыферыя. Семантычная дамінанта верагоднасці – ступень упэўненасці адрасанта ў адпаведнасці выказвання стану спраў у цяперашнім / мінулым / будучым часе. Макраполе верагоднасці фарміруецца палямі праблематычнай, простаай і катэгарычнай верагоднасці.

Кагнітыўнымі прыкметамі праблематычнай верагоднасці выступаюць меркаванне, патэнцыяльнасць, простаай – веданне, рэальнасць, катэгарычнай – веданне / вера, рэальнасць.

Семантыка-прагматычнымі прыкметамі праблематычнай верагоднасці з'яўляюцца альтэрнатыўнасць, няўпэўненасць адрасанта ў фактуальнасці

выказвання, простаі – немаркіраваная безальтэрнатыўнасць, імпліцытная ўпэўненасць адрасанта ў праўздівасці выказвання, катэгарычнай – маркіраваная безальтэрнатыўнасць, падкрэсленая ўпэўненасць адрасанта ў сапраўднасці выказвання.

Пабудова мадэляў верагоднасці з улікам дыферэнцыяльных прыкмет дазволіла ўпарадкаваць моўныя эксплікатары верагоднасці, што функцыянуюць у публіцыстычным, навуковым і мастацкім дыскурсах на беларускай і англійскай мовах [2, 3, 17].

3. Верагоднасць у беларускай і англійскай мовах маніфестуецца лексіка-марфалагічнымі і сінтаксічнымі сродкамі. Наменклатура паказчыкаў праблематычнай верагоднасці прадстаўлена 70 беларускімі і 57 англійскімі адзінкамі. Беларускія і англійскія публіцыстычныя рэцэнзіі ўтрымліваюць прыблізна аднолькавую колькасць сродкаў праблематычнай верагоднасці (46 і 45 маркераў); навуковыя тэксты на беларускай і англійскай мовах валодаюць менш разнастайным рэпертуарам (26 і 31). Беларускія апавяданні характарызуюцца значна большай колькасцю гэтых паказчыкаў у параўнанні з англійскімі (61 і 44).

Простая верагоднасць у дзвюх мовах выражаецца імпліцытна.

Рэпертуар паказчыкаў катэгарычнай верагоднасці змяшчае 20 беларускіх і 28 англійскіх адзінак і прадстаўлены ў трох тыпах дыскурсу на дзвюх мовах рознай колькасцю маркераў: беларускія публіцыстычныя, навуковыя рэцэнзіі, мастацкія апавяданні змяшчаюць 18, 9, 15 паказчыкаў адпаведна; англійскія – 27, 17, 22. Большая колькасць маркераў змяшчаецца ў публіцыстычных рэцэнзіях. Адна з функцый часопіснай і газетнай рэцэнзіі – уздзеянне на адрасата, яго перакананне ў неабходнасці прачытаць рэцэнзуемы твор, што і абумоўлівае разнастайнасць адзінак катэгарычнай верагоднасці ў адпаведных тэкстах.

Самымі ўжывальнымі маркерамі праблематычнай верагоднасці ў беларускіх публіцыстычных рэцэнзіях з'яўляюцца мадальныя словы (30 %), у англійскіх – мадальныя прэдыкаты (29 %). Найбольшая частотнасць у беларускіх навуковых рэцэнзіях належыць аўтарызацыйным канструкцыям (41 %), у англійскіх – мадальным прэдыкатам (51 %). Найбольш ужывальнымі ў беларускіх і англійскіх апавяданнях выступаюць мадальныя часціцы і злучнікі (30 % і 28 % адпаведна).

Самымі частотнымі эксплікатарамі катэгарычнай верагоднасці ў трох стылях з'яўляюцца мадальныя словы: 67 %, 72 %, 62 % – беларускія публіцыстычныя, навуковыя і мастацкія тэксты, 62 %, 70 %, 64,5 % – англійскія.

Шырокае ўжыванне сродкаў верагоднасці абумоўлена базавымі ўстаноўкамі камунікатыўных паводзін адрасанта: яго імкненнем да эксплікацыі ўласнага пункту гледжання на змест прапазіцыі, гатоўнасцю паказаць сапраўдны

стан спраў пры недахопе інфармацыі, жаданнем устанавіць даверлівыя адносіны з адрасатам [2, 8, 11, 16].

4. Маркеры верагоднасці, прадстаўленыя у жанрах публіцыстычнага, навуковага і мастацкага дыскурсаў, фарміруюць ядзерныя, прыядзерныя і перыферычныя зоны палёў праблематычнай і катэгарычнай верагоднасці. Ядро палёў праблематычнай верагоднасці ў беларускай і англійскай мовах утвараюць мадальныя словы з семантыкай меркавання, няўпэўненасці. Прыядзерную зону складаюць прэдыкаты прапазіцыйных адносін. Перыферыя палёў у дзвюх мовах прадстаўлена мадальнымі дзеясловамі, мадальнымі часціцамі і злучнікамі, аўтарызацыйнымі канструкцыямі, параўнальнымі злучнікамі і часціцамі, асобнымі тыпамі пыталых канструкцый, няпэўнымі займеннікамі, незначальнымі прыслоўямі, канструкцыямі са значэннем прыблізнасці. Мадальнае значэнне верагоднасці ў іх накладваецца на першасную семантыку.

Палі катэгарычнай верагоднасці ў беларускай і англійскай мовах – цэнтраваныя прасторы з ядром, што фарміруюць мадальныя словы, словаспалучэнні і словазлучэнні з семантыкай падкрэсленай упэўненасці. Прыядзерную зону складаюць выказванні з мадальнымі прэдыкатамі ведання, упэўненасці, фактуальнасці, відавочнасці. Перыферыю беларускага поля ўтвараюць мадальныя акцэнтаваныя часціцы, англійскага – мадальныя дзеясловы ў другаснай функцыі, эмфатычныя канструкцыі.

Акрамя агульных проціпастаўленых дыферэнцыяльных сем меркавання / ведання, патэнцыяльнасці / рэальнасці, няўпэўненасці / упэўненасці, альтэрнатыўнасці / безальтэрнатыўнасці беларускія і англійскія маркеры верагоднасці могуць утрымліваць дадатковыя семы няпэўнасці, уяўнай рэчаіснасці, прыблізнасці, фактуальнасці, пацвярджэння / згоды, нарматыўнасці, вылучэння, відавочнасці.

Семантыка-прагматычны патэнцыял маркераў верагоднасці згодна з законам моўнай непарыўнасці рэалізуецца ў іх функцыях, што выступаюць працягам значэнняў. Выконваючы мноства семантыка-прагматычных функцый, эксплікатары праблематычнай і катэгарычнай верагоднасці ў кожным з трох стыляў маюць пэўныя прыярытэты: апраўданне адрасанта за прэзентацыю агульнавядомай інфармацыі, акцэнтаванне пахвалы, упэўненае прагназаванне актуалізуюцца ў публіцыстычных і навуковых рэцэнзіях; змякчэнне / узмацненне крытыкі, стрыманая пахвала – у навуковых рэцэнзіях; некатэгарычнае прымушэнне да дзеяння, стварэнне вобразнасці і іранічнага эфекту, рэакцыя адрасата на відавочныя пытанні адрасанта, умацаванне кантакту паміж героямі – у мастацкіх апавяданнях [2, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 13, 14].

5. Агульным у беларускім і англійскім рэпертуары сродкаў верагоднасці і іх частотнасці ў трох стылях з'яўляецца большая разнастайнасць

і ўжывальнасць паказчыкаў праблематычнай верагоднасці (283 с/у і 329 с/у – публіцыстычныя рэцэнзіі; 136 с/у і 306 с/у – навуковыя рэцэнзіі; 831 с/у і 853 с/у – мастацкія апавяданні), што абумоўлена іх асноўнай прагматычнай функцыяй – даць магчымасць адрасату мець альтэрнатыўны пункт погляду. Выкарыстанне размоўных сродкаў праблематычнай верагоднасці (*бы, відно, мажліва, мо*) з’яўляецца адметнай рысай беларускіх мастацкіх апавяданняў, высокая прадуктыўнасць мадальных дзеясловаў (*could, may, might, must*) – англійскіх.

Прыблізна аднолькавая колькасць паказчыкаў катэгарычнай верагоднасці (183 с/у і 143 с/у) утрымліваецца ў публіцыстычных рэцэнзіях на дзвюх мовах. Невысокай распаўсюджанасцю эксплікатараў катэгарычнай верагоднасці (73 с/у) характарызуюцца беларускія навуковыя рэцэнзіі параўнальна з англійскімі (153 с/у), што сведчыць аб жаданні англамоўных рэцэнзентаў зацвердзіць свой погляд, пераканаць чытача ў адзіна магчымым варыянце развіцця падзей.

Беларускім і англійскім маркерам верагоднасці ўласціва спаянасць семантычных і прагматычных характарыстык, энантыесемічнасць значэнняў, функцыянальная амбівалентнасць.

Прыярытэтнасць характэрных семантыка-прагматычных функцый у публіцыстычных, навуковых рэцэнзіях і мастацкіх апавяданнях абумоўлена стылеўтваральнымі рысамі кожнага з трох тыпаў дыскурсу на дзвюх мовах. Функцыі змякчэння крытыкі і акцэнтавання пахвалы ў публіцыстычных і навуковых рэцэнзіях дэтэрмінаваны неабходнасцю пазбягаць у іх прамой негатыўнай ацэнкі. Функцыі стварэння вобразнасці і іранічнага эфекту ўласцівы кароткім апавяданням, што абумоўлена ўжываннем выяўленчых характарыстык і эмацыянальнай экспрэсіўнасцю мастацкіх тэкстаў. Некатэгарычнае прымушэнне да дзеяння, рэакцыя адрасата на відавочныя пытанні адрасанта, умацаванне кантакту паміж героямі рэалізуюцца ў дыялагічным маўленні і таму характэрны для апавяданняў [2, 5, 6, 11].

Рэкамендацыі па практычным выкарыстанні вынікаў.

Тэарэтычныя палажэнні і практычныя вынікі дысертацыі могуць быць выкарыстаны пры далейшай распрацоўцы праблем катэгорыі мадальнасці ў параўнальна-супастаўляльным аспекце, у практыцы перакладу публіцыстычных, навуковых, мастацкіх тэкстаў, у лексікаграфіі пры складанні двухмоўных беларуска-англійскіх і англа-беларускіх слоўнікаў, напісанні падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў па тыпалогіі беларускай і англійскай моў, кампаратыўнай стылістыцы, тэорыі міжкультурнай камунікацыі. Вынікі даследавання ўкаранёныя ў дысцыпліну «Практычная граматыка англійскай мовы», выкарыстоўваюцца ў лекцыйных курсах «Метадалогія навуковага

даследавання», «Тыпалогія роднай і замежнай моў» Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта.

СПІС ПУБЛІКАЦЫЙ САІСКАЛЬНІКА ПА ТЭМЕ ДЫСЕРТАЦЫІ

Артыкулы ў рэцэнзаваных перыядычных выданнях

1. Соловей, А. А. Логико-семантические и прагматические характеристики лингвистической достоверности (на материале белорусских и английских научных рецензий) / А. А. Соловей // Вестн. Мин. гос. лингвист. ун-та. Сер. 1, Филология. – 2019. – № 5 (102). – С. 21–28.

2. Салавей, А. А. Катэгорыя верагоднасці ў жанрах публіцыстычнага, навуковага і мастацкага дыскурсаў / А. А. Салавей // Вестн. Мин. гос. лингвист. ун-та. Сер. 1, Філалогія. – 2021. – № 2 (111). – С. 45–54.

3. Салавей, А. А. Семантыка-прагматычны патэнцыял мадальных слоў катэгарычнай верагоднасці ў жанрах мастацкага і навуковага дыскурсаў (на матэрыяле беларускай і англійскай моў) / А. А. Салавей // Вес. Беларус. дзярж. пед. ун-та. Сер. 1, Педагогіка. Псіхалогія. Філалогія. – 2021. – № 1. – С. 88–92.

Артыкулы ў зборніках навуковых прац

4. Салавей, А. А. Эксплікатары верагоднасці, заснаванай на веданні: функцыянальна-семантычны аспект (на матэрыяле беларускіх і англійскіх часопісных рэцэнзій) / А. А. Салавей // Контрастивные исследования: текст, предложение, слово : сб. науч. ст. преподавателей и аспирантов МГЛУ / Мин. гос. лингвист. ун-т ; редкол.: Т. П. Карпилович (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2018. – Вып. 6. – С. 63–71.

5. Соловей, А. А. Вербализация категории достоверности в публицистическом дискурсе (на материале белорусских и английских рецензий) / А. А. Соловей, Н. Ю. Павловская // Сборник научных работ студентов Республики Беларусь «НИРС 2018» / редкол.: И. А. Старовойтова (пред.) [и др.]. – Минск : Изд. центр БГУ, 2019. – С. 583–585.

6. Соловей, А. А. Репрезентанты веры в суперструктуре научной рецензии (на материале белорусского и английского языков) / А. А. Соловей // Альманах науки : науковий журнал. – Киев : Европ. центр наук. – 2019. – № 7 (28). – С. 43–47.

7. Соловей, А. А. К вопросу о типологии достоверности в теориях модальности / А. А. Соловей // Актуальные вопросы современной науки и образования : сб. ст. II Междунар. науч.-практ. конф., Пенза, 12 марта 2020 г. /

Международ. центр науч. сотруд. «Наука и просвещение» ; редкол.: Г. Ю. Гуляев (отв. ред.) [и др.]. – Пенза, 2020. – С. 53–56.

8. Салавей, А. А. Мадальныя дзеясловы як маркёры верагоднасці ў беларускіх і англійскіх публіцыстычных рэцэнзіях / А. А. Салавей // Молодые ученые в инновационном поиске : сб. науч. ст. по материалам VIII Междунар. науч. конф., Минск, 29–30 мая 2019 г. / Мин. гос. лингвист. ун-т ; редкол.: Т. П. Карпилович (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2020. – С. 112–117.

9. Салавей, А. А. Семантыка меркавання ў публіцыстычным дыскурсе (на матэрыяле беларускіх і англійскіх часопісных рэцэнзій) / А. А. Салавей // Соловьевские чтения – 2018 : сб. науч. ст. / Мин. гос. лингвист. ун-т ; редкол.: А. В. Ломовая (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2020. – С. 97–103.

Матэрыялы і тэзісы дакладаў навуковых канферэнцый

10. Салавей, А. А. Рэпрэзентацыя праблематычнай верагоднасці ў публіцыстычным тэксе (на матэрыяле беларускіх і англійскіх газетных інтэрв'ю) / А. А. Салавей // Контрастивные исследования языков и культур : материалы III Междунар. науч. конф., Минск, 25–26 окт. 2017 г. : в 2 ч. / Мин. гос. лингвист. ун-т ; редкол.: Т. П. Карпилович (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2017. – Ч. 2. – С. 237–242.

11. Салавей, А. А. Нацыянальная спецыфіка сродкаў рэалізацыі верагоднасці ў беларускай і англійскай мовах / А. А. Салавей // Молодые ученые в инновационном поиске : материалы VII Междунар. науч. конф., Минск, 30–31 мая 2018 г. : в 2 ч. / Мин. гос. лингвист. ун-т ; редкол.: Т. П. Карпилович (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2018. – Ч. 1. – С. 156–161.

12. Салавей, А. А. Специфика выражения истины в белорусском языке / А. А. Салавей // Материалы ежегодной научной конференции студентов и магистрантов университета, 19–20 апр. 2018 г. : в 3 ч. / Мин. гос. лингвист. ун-т ; редкол.: Н. П. Баранова (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2018. – Ч. 3. – С. 176–177.

13. Салавей, А. А. Функцыянальна-семантычны патэнцыял маркёраў веры ў публіцыстычным дыскурсе (на матэрыяле беларускіх і англійскіх часопісных рэцэнзій) / А. А. Салавей // Материалы ежегодной научной конференции студентов и магистрантов университета, 19–20 апр. 2018 г. : в 3 ч. / Мин. гос. лингвист. ун-т ; редкол.: Н. П. Баранова (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2018. – Ч. 3. – С. 73 – 74.

14. Салавей, А. А. Вера як кампанент верагоднасці ў навуковым дыскурсе неблізкароднасных моў / А. А. Салавей // Материалы ежегодной научной конференции преподавателей и аспирантов университета, 18–19 апр. 2019 г. : в 5 ч. / Мин. гос. лингвист. ун-т ; редкол.: Н. П. Баранова (отв. ред.) [и др.]. –

Минск, 2019. – Ч. 5. – С. 32–35.

15. Салавей, А. А. Праблема суадносін паняццяў ісцінасці і верагоднасці: лінгвістычны аспект / А. А. Салавей // Материалы ежегодной научной конференции преподавателей и аспирантов университета, 17–27 апр. 2019 г. : в 5 ч. / Мин. гос. лингвист. ун-т ; редкол.: Н. П. Баранова (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2019. – Ч. 5. – С. 54–56.

16. Соловей, А. А. Лексические и грамматические средства реализации достоверности в жанрах публицистического и научного дискурсов / А. А. Соловей // Наука в современном мире : сб. науч. тр. по материалам XVI Междунар. науч.-практ. конф., Анапа, 8 дек. 2020 г. / Науч.-исслед. центр «Иннова» ; редкол.: Е. Н. Скорикова (отв. ред.) [и др.] – Анапа, 2020. – С. 164–170.

17. Соловей, А. А. Способы достижения семантико-прагматического соответствия при переводе высказываний с модальными конструкциями достоверности / А. А. Соловей // Сопоставительные исследования 2021 : сб. науч. тр. по материалам VII Всерос. науч. конф. с междунар. участием, Воронеж, 5 фев. 2021 г. / Воронеж. гос. ун-т ; редкол.: М. А. Стернина (науч. ред.) [и др.]. – Воронеж, 2021. – Вып. 18. – С. 220–224.

РЭЗІЮМЭ

Салавей Аляксей Анатольевіч

**Катэгорыя верагоднасці
ў публіцыстычным, навуковым і мастацкім дыскурсах:
семантыка-прагматычны аспект
(на матэрыяле беларускай і англійскай моў)**

Ключавыя словы: мадальнасць, праблематычная, простая, катэгарычная верагоднасць, мадэль, частотнасць, значэнне, семантыка-прагматычная функцыя, стыль, дыкурс.

Мэта даследавання: выявіць семантычныя і лінгвапрагматычныя характарыстыкі сродкаў рэалізацыі верагоднасці з устанаўленнем іх агульных і спецыфічных рыс у публіцыстычным, навуковым і мастацкім дыскурсах на беларускай і англійскай мовах.

Метады даследавання: апісальны, кампанентны, параўнальна-супастаўляльны, кантэкстуальны, мадэляванне, прыёмы колькасных падлікаў.

Атрыманя вынікі і іх навізна. У рэчышчы сучаснай кагнітыўна-дыкурсійнай парадыгмы ўдакладнена катэгарыяльная сутнасць верагоднасці, вылучаны яе кагнітыўныя і семантыка-прагматычныя характарыстыкі. Пабудаваны мадэлі праблематычнай, простаай, катэгарычнай верагоднасці, вызначаны рэпертуар і частотнасць сродкаў верагоднасці ў публіцыстычных, навуковых і мастацкіх тэкстах на беларускай і англійскай мовах. Раскрыты іх семантычны патэнцыял, выяўлены прагматычныя функцыі, што дэтэрмінуюць выкарыстанне маркераў верагоднасці ў дыскурсах розных стыляў. Устаноўлены агульныя і спецыфічныя характарыстыкі сродкаў рэалізацыі верагоднасці ў іх стылістычнай суаднесенасці на неблізкароднасных мовах.

Практычная значнасць даследавання і сфера прымянення. Асноўныя палажэнні і высновы дысертацыі, сістэматызаваны і прааналізаваны фактычны матэрыял могуць быць выкарыстаны ў далейшай распрацоўцы тэарэтычных праблем катэгорыі мадальнасці ў параўнальна-супастаўляльным аспекце. Атрыманя вынікі могуць знайсці прымяненне ў выкладанні кампаратыўнай стылістыцы, тэорыі міжкультурнай камунікацыі, пры распрацоўцы спецкурсаў па беларускай і англійскай лексікалогіі і граматыцы, у лексікаграфічнай практыцы.

РЕЗЮМЕ

Соловей Алексей Анатольевич

**Категория достоверности
в публицистическом, научном и художественном дискурсах:
семантико-прагматический аспект
(на материале белорусского и английского языков)**

Ключевые слова: модальность, проблематическая, простая, категорическая достоверность, модель, частотность, значение, семантико-прагматическая функция, стиль, дискурс.

Цель исследования: выявить семантические и лингвопрагматические характеристики средств реализации достоверности с установлением их общих и специфических черт в публицистическом, научном и художественном дискурсах на белорусском и английском языках.

Методы исследования: описательный, компонентный, сравнительно-сопоставительный, контекстуальный, моделирование, приемы количественных подсчетов.

Полученные результаты и их новизна. В русле современной когнитивно-дискурсивной парадигмы уточнена категориальная сущность достоверности, выявлены ее когнитивные и семантико-прагматические характеристики. Построены модели проблематической, простой, категорической достоверности, определен репертуар и частотность средств достоверности в публицистических, научных и художественных текстах на белорусском и английском языках. Раскрыт их семантический потенциал, выделены прагматические функции, детерминирующие использование маркеров достоверности в дискурсах разных стилей. Установлены общие и специфические характеристики средств реализации достоверности в их стилистической соотнесенности на неблизкородственных языках.

Практическая значимость исследования и область применения. Основные положения и выводы диссертации, систематизированный и проанализированный фактический материал могут быть использованы в дальнейшей разработке теоретических проблем категории модальности в сравнительно-сопоставительном аспекте. Полученные результаты могут найти применение в преподавании компаративной стилистики, теории межкультурной коммуникации, при разработке спецкурсов по белорусской и английской лексикологии и грамматики, в лексикографической практике.

SUMMARY

Alexey A. Solovey

**The category of credibility
in publicistic, scientific and artistic discourses:
semantic and pragmatic aspect
(based on the Belarusian and English languages)**

Key words: modality, problematic, simple, categorical credibility, pattern, frequency, meaning, semantic and pragmatic function, style, discourse.

The aim of the research is to identify semantic and linguopragmatic means of realizing credibility with the establishment of their common and specific features in publicistic, scientific and artistic discourses in Belarusian and English.

The methods of the research: descriptive, component, comparative, contextual, modeling, elements of quantitative calculations.

The results obtained and their novelty. In the context of the modern cognitive-discursive paradigm the categorical essence of credibility has been clarified, its cognitive, semantic and pragmatic characteristics have been revealed. Patterns of problematic, simple, categorical credibility have been built, the repertoire and frequency of credibility means in publicistic, scientific and artistic texts in the Belarusian and English languages have been defined. Their semantic potential has been revealed, pragmatic functions that determine the use of credibility markers in discourses of different styles have been identified. Common and specific features in means of realizing credibility in their stylistic correlation in non-closely related languages have been established.

The practical value of the research and sphere of application The main arguments and conclusions of the dissertation, systematized and analyzed factual material can be used in the further development of theoretical problems of the category of modality in a comparative aspect. The results obtained can find application in teaching comparative stylistics, the theory of intercultural communication, in the development of special courses on Belarusian and English lexicology and grammar, in lexicographic practice.

Навуковае выданне

Салавей Аляксей Анатольевіч

**КАТЭГОРЫЯ ВЕРАГОДНАСЦІ
Ў ПУБЛІЦЫСТЫЧНЫМ, НАВУКОВЫМ І МАСТАЦКІМ ДЫСКУРСАХ:
СЕМАНТЫКА-ПРАГМАТЫЧНЫ АСПЕКТ
(на матэрыяле беларускай і англійскай моў)**

Аўтарэферат
дысертацыі на саісканне вучонай ступені
кандыдата філалагічных навук
па спецыяльнасці 10.02.20 –
параўнальна-гістарычнае, тыпалагічнае і супастаўляльнае мовазнаўства

Адказы за выпуск *А. А. Салавей*

Падпісана ў друк 03.02.2022 г. Фармат 60x84 ¹/₁₆. Папера афсетная. Гарнітура «Таймс». Рызаграфія. Ум. друк. арк. 1,63. Ул.-выд. арк. 1,74. Тыраж 100 экз. Заказ 5.

Выдавец і паліграфічнае выкананне: установа адукацыі «Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт». Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы, распаўсюджвальніка друкаваных выданняў ад 02.06.2017 г. № 3/1499. ЛП № 02330/458 ад 10.07.2020 г.

Адрас: вул. Захарава, 21, 220034, г. Мінск.